torului, susținute cu o argumentație concertată, strict selectată, precum şi onestitatea şi, în ultimă instanță, din nou curajul de a nu ocoli locurile încă insuficient explorate sau greu de încadrat într-un sistem explicativ coerent, fac din el o apariție incitantă, cel puțin în ce privește demersul ştiințific propriu-zis. Oricum, modelul propus de Dorin Uriţescu este, în ansamblul său, o construcție teoretico-metodologică articulată coerent şi aproape mereu convingătoare, bazată pe o informație extinsă, atent urmărită şi aprofundată până la apropriere (de subliniat locul cu totul important pe care-l au în economia lucrării teoriile fonologice şi concepția lingvistică generală ale lui Sextil Puşcariu, precum şi fundamentarea coşeriană a modelului său explicativ – *sistem*, *normă*, *vorbire*, la care adaugă *tipul*). Dorin Uriţescu foloseşte o bibliografie tinzând spre exhaustiv, atât teoretică (de cele mai multe ori privită dintr-o perspectivă critică: cf., printre altele, reproşurile aduse lui A. Martinet pentru includerea în cauzalitatea internă a factorilor mecanici extralingvistici, sau prezentarea profund critică a „fonologiei optimalității" din lingvistica americană, care „operează o simplificare drastică a comportamentului fonologic al locutorilor şi mai ales a dinamicii sistemelor fonologice ale limbilor" – cf. p. 68–70, 29–30 ş.a.), cât şi faptică (mai mult, cum este de aşteptat, în partea a III-a a lucrării, unde întâlnim şi cele mai multe trimiteri, de obicei într-o perspectivă critică, la lucrări ale lingviştilor români), extrasă din surse variate, dar mereu de primă mână şi de cea mai mare încredere (între care atlase lingvistice româneşti şi romanice, generale şi regionale, sau material din anchete dialectale încă nepublicate). Dorin Uriţescu rămâne credibil în toate afirmațiile din această carte. *Formel et naturel dans l'évolution phonologique et morphophonologique* (rezultat al unei reflecții de o viață întreagă) mi se pare suficient de convingătoare, pe de o parte, şi prea provocatoare, pe de alta, pentru a fi trecută cu vederea.

NICOLAE MOCANU
Institutul de Lingvstică şi Istorie Literară
„Sextil Puşcariu"
Cluj-Napoca, str. Emil Racoviță, 21
nmocanu@gmail.com

VERGINICA BARBU MITITELU, *Rețea semantico-derivațională pentru limba română*, Bucureşti, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, 2013, 188 p.

Rezultat al proiectului postdoctoral *Valorificarea identităților culturale în procesele globale* (contract nr. POSDRU/89/1.5/S/59758), lucrarea d-nei cercetător dr. Verginica Barbu Mititelu este „o pledoarie în favoarea ideii că specificul lingvistic național poate fi valorificat în procesele globale" (p. 14), prin crearea unor resurse şi instrumente electronice adecvate mediului de comunicare virtual. În acest cadru, bazându-se pe „familii de cuvinte" existente în spațiul virtual românesc, cercetătoarea îşi propune să creeze o „rețea semantico-derivațională" cu aplicabilitate la limba română (p. 14).

Organizată în şapte capitole, însoțite de o *Introducere*, *Concluzii* şi patru *Anexe*, lucrarea surprinde prin capacitatea autoarei de a prezenta într-o manieră sintetică pertinentă concepte şi direcții de abordare corect înțelese şi valorificate, din domeniul lingvisticii, dar şi din cel al informaticii.

În Capitolul 1, intitulat *Cunoştințe lexicale*, autoarea trece în revistă elementele de bază necesare atât înțelegerii sistemului lexical al limbii române, cât şi prelucrării automate a limbii naturale, punând în evidență, acolo unde se impune, „din punct de vedere computațional, [...] neajunsuri majore" (p. 19), cât şi „avantajele evidente" (p. 20) ale acestuia. Astfel, se oferă informații asupra definiției, a factorilor ce structurează vocabularul, a formalismelor înțelese ca „modele ale memoriei semantice" (p. 19) şi, în acest cadru, a rețelei semantice, care este „formalismul de reprezentare a cunoştințelor lexicale (cuvinte şi informații asociate lor) cel mai utilizat în Inteligența Artificială (domeniul creării agenților inteligenți, *i.e.* sisteme capabile să perceapă şi să înțeleagă ce se

BDD-R155 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-25 13:51:24 UTC)

petrece în jurul lor şi ce li se spune, precum şi să reacţioneze, verbal şi/sau faptic)" (p. 19–20), pentru a conchide: „În reţeaua semantică, un cuvânt (mai exact sensul unui cuvânt) are un loc aparte, identificabil prin poziţia sa unică în raport cu celelalte cuvinte din reţea, adică prin relaţiile pe care le contractează cu alte cuvinte" (p. 21).

În Capitolul 2, *Princeton WordNet şi Wordnetul românesc*, Verginica Barbu Mititelu aduce în prim-plan una dintre cele mai cunoscute reţele semantice din lume, şi anume Princeton WordNet. După o descriere succintă a acestei reţele – de la fondatorul reţelei, la categoriile gramaticale (în sens aristotelian) care o reprezintă, la conceptele lexicalizate realizate prin „noduri, iar relaţiile dintre ele prin arce" (p. 22) –, insistând asupra taxonomiei relaţiilor în relaţii semantice ce „au natură conceptuală şi se stabilesc între două sinseturi" şi relaţii lexicale instituite „între anumite elemente ale mulţimii, nu sunt valabile pentru întreaga mulţime" (p. 23), relaţii ce „se stabilesc la nivelul sensului, nu al cuvântului ca ansamblu de sensuri" (p. 23), cercetătoarea configurează tipologia relaţiilor semantice şi lexicale detectate. Astfel, în cadrul relaţiilor semantice pot fi identificate relaţii de hiponimie, de meronimie, de troponimie şi de implicaţie lexicală, în timp ce în clasa relaţiilor lexicale se înregistrează relaţii de sinonimie, de antonimie, derivative. Pe lângă acestea, mai sunt enumerate câteva relaţii identificabile în Princeton WordNet: *attribute*, *instance*, *see-also*, *verb_group*, *similar_ to* (p. 29). De asemenea, cercetătoarea subliniază importanţa acestei reţele prin raportare la lucrările lexicografice standardizate, în sensul în care „PWN oferă acces bidirecţional la conţinutul său: de la sens la formă şi de la formă la sens" (p. 29). În continuare, Verginica Barbu Mititelu îşi fixează atenţia asupra wordnetului românesc (RoWN), făcând un scurt istoric al acestuia (geneză, metodologie, concepte întrebuinţate, instrumente generate pentru dezvoltarea reţelei – WNBuilder şi WNCorrect), pentru a sublinia în final importanţa şi valoarea acestei „resurse multiple" (p. 42–43).

Capitolul 3, intitulat *Îmbogăţirea vocabularului*, este consacrat modalităţii de dezvoltare a vocabularului limbii române prin mijloace interne (p. 47–83). Cercetătoarea trece în revistă atât principalele mijloace de îmbogăţire a vocabularului, şi anume derivarea progresivă şi regresivă, compunerea, schimbarea valorii gramaticale, cât şi pe cele „mai puţin productive" sau secundare, respectiv trunchierea, contaminarea şi reduplicarea, atrăgând atenţia asupra „procedeelor mixte" de formare a cuvintelor, procedee rezultate în urma combinaţiei celor două. În continuare, autoarea acordă o atenţie particulară atât prefixelor şi sufixelor, cât şi falselor prefixe şi sufixe, operând o clasificare a acestora în funcţie de mai multe criterii: structural-formal, vechime în limbă, origine, sens, productivitate şi circulaţie. De aceeaşi atenţie beneficiază şi analiza sufixării substantivale, verbale, adjectivale şi adverbiale.

În Capitolul 4, *Crearea listelor de afixe*, cercetătoarea îşi propune, pe de o parte, să realizeze manual „inventarul de afixe româneşti, pornind de la lucrările de lingvistică în care acestea sunt analizate" şi, pe de altă parte, să observe în ce măsură „este posibilă identificarea automată a afixelor limbii române (mai exact a sufixelor) pornind de la un inventar de cuvinte în formele lor de bază şi aplicând asupra lor un algoritm de analiză şi filtrare a rezultatelor" (p. 84). După prezentarea resurselor lingvistice la care s-a apelat, cercetătoarea expune, pe lângă algoritmul întrebuinţat în procesul de identificare a sufixelor în cuvinte, şi rezultatele la care a ajuns, propunând soluţii, de exemplu, pentru o corectă identificare a segmentării cuvintelor – rădăcină + sufix (vezi situaţia grupurilor consonantice *ch-*, *gh-*), dar şi îmbogăţind inventarul sufixelor româneşti cu următoarele sufixe ce nu au constituit până în momentul de faţă obiect de studiu pentru lingvişti: *-iadă*, *-ăt*, *-atec* (p. 97).

În Capitolul 5, intitulat *Identificarea perechilor bază-derivat în RoWN*, Verginica Barbu Mititelu face o descriere sintetică a metodei de lucru utilizate de reţelele Wordnet existente: englezesc, cehesc, bulgăresc, sârbesc, turcesc, estonian şi polonez, pentru a insista mai apoi asupra Wordnet-ului românesc. Astfel, cercetătoarea expune resursele lingvistice utilizate în vederea identificării perechilor bază–derivat, precum şi metoda de lucru şi operaţia de validare urmate. „Rezultatele obţinute ilustrează faptul că 67% din totalul perechilor identificate implicând cuvinte prefixate sunt corecte, în vreme ce pentru perechile implicând cuvinte sufixate procentul este 62%. Diferenţa nu este mare – afirmă cercetătoarea – şi din ea deducem că ambiguitatea părţii iniţiale şi a celei finale ale unui cuvânt sunt asemănătoare: peste 30%." (p. 108).

BDD-R155 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-25 13:51:24 UTC)

Capitolul 6, *Adnotarea morfo-semantică a perechilor bază–derivat*, debutează cu enunţarea principiilor de adnotare, principii extrem de importante în vederea obţinerii unor rezultate corecte. Din acest motiv, apreciază autoarea, „ceea ce interesează din punct de vedere computaţional este marcarea identică a tuturor situaţiilor în care variaţiile de formă şi de sens sunt aceleaşi" (p. 111), precum şi validarea, realizată manual, a perechilor de literali ca urmare a existenţei unei relaţii derivative. În continuare, cercetătoarea ia în discuţie „etichetele semantice" utilizate în adnotare atât pentru cuvintele prefixate, cât şi pentru cele sufixate, etichete rezultate în urma unui proces de selecţie pe baza mai multor criterii: „gradul înalt de generalitate", „evitarea dublării", „economia" şi „caracterul multilingv" (p. 113–114), întrucât „marcarea unei relaţii derivaţionale între doi literali este dublu condiţionată: de existenţa atât a unei înrudiri morfologice, cât şi a unei înrudiri semantice între aceştia" (p. 126).

În Capitolul 7, *Rezultate. Statistici. Discuţii*, Verginica Barbu Mititelu prezintă informaţii de ordin statistic referitoare la frecvenţa afixelor, la derivate, la etichetele semantice, remarcând că „din totalul relaţiilor marcate (17 061), 6 401 (adică aproximativ 38%) sunt între literali de aceeaşi parte de vorbire, iar 10 660 (deci aproximativ 62%) între literali de părţi de vorbire diferite. În cazul derivatelor prefixate este vorba despre păstrarea părţii de vorbire în 97% dintre cazuri, iar în cazul sufixării doar în aproape 15% dintre cazuri" (p. 130).

Lucrarea se încheie cu o serie de *Concluzii* ce reiau principalele idei discutate, urmate de o *Bibliografie* generală şi de patru *Anexe*. Fiecare din cele patru anexe reprezintă câte un inventar consacrat: afixelor româneşti (*Anexa 1*), sufixelor româneşti din RoWN (*Anexa 2*), afixelor din cuvintele derivate (*Anexa 3*) şi etichetelor semantice şi numărului de ocurenţe (*Anexa 4*).

Nu putem încheia această prezentare fără să evidenţiem, pe de o parte, noutatea cercetării d-nei Verginica Barbu Mititelu pentru spaţiul cultural românesc şi, pe de altă parte, elementele inovative rezultate în urma acestei investigaţii ştiinţifice: inventarierea afixelor româneşti; detaşarea valorilor semantice generate de afixe; delimitarea şi identificarea automată a segmentelor sufixale în cuvintele derivate româneşti, fiind „prima raportare a unui experiment de identificare a sufixelor româneşti în cuvinte derivate" (p. 97) etc. Mai mult, prin forma de prezentare a informaţiei, a limbajului întrebuinţat, autoarei îi revine meritul de a pune la îndemâna unui public larg, specialist şi nu numai, o lucrare ştiinţifică cu un grad ridicat de aplicabilitate practică, un ghid accesibil pentru înţelegerea unor elemente şi fenomene lingvistice specifice nivelului lexical al limbii, realizat cu ajutorul instrumentelor informatice.

În deplină consonanţă cu autoarea, apreciem că „lucrarea de faţă poate fi considerată o cercetare de punere în evidenţă a specificului naţional, de valorificare a acestuia în context naţional şi global" (p. 134).

MARIA ALDEA

ADINA CHIRILĂ, *Limba scrierilor lui Antim Ivireanul.* Partea I. *Fonetica. Morfologia*. Prefaţă de Gh. Chivu, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2013, 335 p.

Volumul de faţă, rezultat al cercetării doctorale a d-nei Adina Chirilă, aduce în prim-plan personalitatea culturală a mitropolitului Antim Ivireanul, fiind, în şi pentru spaţiul cultural românesc, prima tentativă de abordare *ad integrum* a aspectelor lingvistice din scrierile traduse, tipărite sau rămase în manuscris ale acestuia, dobândind în acest fel statut de *monografie lingvistică*. Ambiţia autoarei de a oferi o asemenea cercetare integrativă şi, în acelaşi timp, integratoare este justificată prin convivingerea acesteia că doar în acest fel se poate „avea o imagine completă a procesului de însuşire a limbii române în varianta literară muntenească de către Antim Ivireanul, a influenţelor pe care celelalte variante literare şi limba populară le-au impus limbii mitropolitului şi a manierei în care, conştient sau nu, scriitorul şi traducătorul Antim Ivireanul a folosit aceste particularităţi lingvistice străine de varianta literară muntenească propriu-zisă" (p. 18).

BDD-R155 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-25 13:51:24 UTC)